

Donald M. Vickery & James F. Fries

Aktiv egenvård

Spåra, bota, förebygga sjukdom
Askild & Kärnekull, Borås 1978,
329 s

Arbetsarkyddsverket

Arbetsmiljöproblem vid svetsning, del 4

Vetenskaplig skriftserie 1978: 6
Liber Tryck, Stockholm 1978, 93 s

Arbetsarkyddsverket

Arbetsmiljöproblem vid svetsning, del 5

Vetenskaplig skriftserie 1978: 8
Liber Tryck, Stockholm 1978, 86 s

Arbetsarkyddsverket

Exposition för elektriska fält

Vetenskaplig skriftserie 1978: 10
Liber Tryck, Stockholm 1978, 48 s

Leif Örum

Människan i arbetsmiljön

1. Den fysiska arbetsmiljön
Liber Förlag, Uddevalla 1978, 100 s

Leif Örum

Människan i arbetsmiljön

3. Planering av kontorsmiljön
Liber Förlag, Uddevalla 1978, 112 s

Socialstyrelsen anser 1978: 4

Barn med downs syndrom

Liber distribution, Stockholm 1978,
24 s

Roland Granqvist

Studier i sjukvårdsekonomi

Akademilitteratur, Stockholm 1978,
85 s

Patricia Macmillan & Joan Davids-
son

Arbetsledning i vårdarbetet

Studentlitteratur, Lund 1978, 141 s,
ca kr 39. – inkl moms

Arbetsmarknadsdepartementet Ds
A 1978: 1

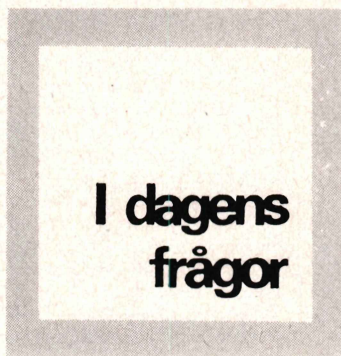
Sverige och flyktingarna

Liber Förlag, Stockholm 1978, 204 s

Socialstyrelsens nämnd för hälso-
upplysning h-rapport nr 1

Försöksverksamhet med sex och samlevnad på Gotland 1973–76

Socialstyrelsen, Stockholm 1978,
139 s

Red: Sten Söderberg

Handikappad arbetsmiljö

I *Statstjänstemannen* 9/78 kan man
läsa följande i hovsam ton hållna in-
tervju:

Kerstin Denkert arbetar på byrå
Lå 1 inom socialstyrelsen och det är
den byrå som har hand om frågor
som rör långtidsvård, handikapp
och rehabilitering. För omkring fyra
år sedan flyttade byrå Lå 1 från de
bebyggda lokalerna i Garnisonen till
de gamla, men nyrestaureerade loka-
lerna i de tidigare kasernerna som
byggts ihop med Garnisonen.

I samband med flyttningen bör-
jade också Kerstins problem. Nu
kunde hon inte längre ta sig fram till
sitt arbetsrum utan hjälp och det be-
rodde på att huvudentrén till huset
inte hade anpassats för rullstols-
bundna.

Varje dag när Kerstin kommer till
arbetet måste hon få hjälp av den
vakt som kontrollerar inpassering av
folk genom huvudentrén. Vakten
måste lämna sin vaktkur, vilket
egentligen är tjänstefel, och låsa upp
en grind för att Kerstin ska kunna
komma in på baksidan av huset och
den vägen ta sig in till sin arbets-
plats.

– Det här systemet är inte till-
fredsställande, säger Kerstin. Jag
får ibland vänta ganska länge innan
jag blir insläppt, upp till en halvtim-

me, oavsett vilket väder det är. Det
är inte heller bra att vakten ska
tvingas begå tjänstefel för att släppa
in mig.

Under fyra år har Kerstin försökt
få igenom en ändring av huvuden-
trén så att hon skulle kunna klara sig
utan hjälp, men det har varit en lång
lidandeshistoria. Den myndighet
som förvaltar socialstyrelsens lo-
kaler, är byggnadsstyrelsen, som till
en början var tämligen ointresserad
av kraven på en ombyggnad av en-
trén. Dels tyckte man att den gamla
porten var så vacker att man inte
ville förstöra den genom att
handikappanpassa den och dels an-
såg man att Kerstin kunde ta sig in i
huset via källaren.

– Visst skulle jag kunna komma
in till min arbetsplats från källaren,
säger Kerstin, men eftersom det väld-
igt ofta är nya och ovana förare
som kör färdtjänstbilar blir det
svårt för dem att hitta i källaren.
Man måste också räkna med att det
kan komma besökare till socialsty-
relsen som är rullstolsbundna och då
finns ju problemet kvar.

Det gäller alltså en anställd i det
verk som särskilt skall hjälpa handi-
kappade och just i den byrå som har
det yttersta ansvaret i dessa frågor.
Det är som om bagarebarn aldrig
fick smaka bröd och skomakarungar
alltid måste gå barfota.

Försenade textprov i tv.

Den provsändning med text-tv som
Sveriges Radio planerade genomfö-
ra våren 1978 har skjutits upp till
hösten; kanske dröjer det fram mot
juli innan sändningarna till 200 hus-
håll kan komma igång. Under tiden
– med början någon gång i vår –
utförs en ny test av tv-texten, även
denna gång under ledning av Ric-
card Montén. Ca. 200 hörselskadade
i stockholmstrakten inbjuds att vara
med i testen; de är utvalda i samar-
bete med Hörselfrämjandets riksför-
bund, meddelar *Auris* 5/78.

De ca 200 "testarna" kommer att
få se program som är textade. Pro-
ven och deras resultat skall bilda un-
derlag för valet av text när text-tv-

sändningarna sätts igång på senhösten till de 200 hushållen. Man vill då vara säker på att texten verkligen fungerar, att den stilmässigt är den mest läsbara.

Med text-tv-metoden kan man också "knäppa in" hela sidor med nyhetstext och behålla texten i rutan så länge man själv vill. Men regeringen vill att man väntar med denna del av försöken och utvecklingen. Nu först blir det alltså provsändningar enbart med "inknäppt" text till de ordinarie programmen.

Sveriges Radio har själv lagt fram ett förslag om text-tv-proven; det kommer nu att revideras med anledning av propositionen om radio/tv och en projektgrupp tillsätts med uppgift att förbereda höstens text-tv-sändningar. Utbildningsminister Wikström har i sitt förslag särskilt betonat att hänsyn bör tas till hörselhandikappade, synskadade och språkliga minoriteter.

Fruktbar TPA-forskning

Laborator Bertil Björklunds TPA-projekt – en metod att spåra och fastställa förekomst av cancer – har på senaste tiden haft en snabb och fruktbar utveckling i Sverige och också internationellt. Bland annat har en teststudie i Manchester på högriskgrupper inom den kemiska industrin gett intressanta och värdefulla resultat. Undersökningen avslöjade att riskgruppen hade 4–6 gånger större förekomst av förhöjda TPA-värden än kontrollgruppen.

Folksam och Bonnierföretagen har gemensamt och i samarbete med Socialstyrelsen och Södermanlands läns landsting aktivt deltagit i utvecklingen av TPA-forskningen.

I *Folksam-tidningen* 3/78 berättar docent Bertil Björklund om utvecklingen av TPA-forskningen och hur den alltmer kommer i folkus särskilt när det gäller att avslöja förhöjda cancerrisker för vissa utsatta riskgrupper och arbetsmiljöer.

TPA är en substans som påvisats och sedan framställt från cancercellerna under ett mångårigt forskningsarbete. TPA ingår som en väsentlig byggesten i sådana cellväggar och "cellskelett". Substansen bil-

das även om cellerna odlas i flaskor och rör i laboratoriet och får dela sig i näringslösningar. Stora mängder TPA har påvisats i praktiskt taget alla av många hundratals undersökta cancercelltyper. TPA har studerats ingående av kemister och substansen är väl definierad ur kemisk synpunkt.

Ett enkelt blodprov eller urinprov är allt som behövs från dem som skall testas.

När kroppens celler skadas vid infektioner eller förgiftningar av olika slag, sker reparation genom nybildning av celler. Detta är önskvärt och kan följas med hjälp av TPA-tester; TPA-värdet i blodet stiger och går därefter tillbaka till det normala när reparationsarbetet är avslutat.

Skulle ett förhöjt TPA-värde inte gå tillbaka kan detta betyda att cellnybildningen fortsätter. Alltför hastig och omfattande cellnybildning innebär att tillväxtkontrollen kommit i olag. Eftersom okontrollerad tillväxt av celler är ett kännetecken för cancer, signalerar ett fortsatt förhöjt eller stigande TPA-värde att fara kan vara på färde. Man bör i sådana fall försöka finna platsen för den okontrollerade tillväxten eller någon annan anledning till att blodets TPA-halt ökat.

TPA-värdenas betydelse vid cancer har studerats vid en rad svenska sjukhus. Förhöjda TPA-värden har påvisats i blodet hos de flesta personer som lider av cancer. Resultaten har till väsentliga delar bekräftats utomlands. Det har också konstaterats att aktiviteten hos en cancercell är relaterad till TPA-värdet. Vid framgångsrik behandling sjunker TPA. En förhöjning av TPA kan signalera uppkomsten av en ny tumör och påkalla förnyad undersökning och behandling.

Överlevnadstiderna vid cancer har visat ett mycket starkt samband med TPA-värdena. Sålunda ser man lång överlevnad vid låga TPA-värden och kort återstående tid vid höga värden.

TPA kan förekomma tillfälligt och under begränsad tid vid reparationsprocesser i kroppen. Vid cancer får man en bestående förhöjning av TPA (såvida inte framgångsrik behandling sänker TPA-värdet). Det är därför logiskt att diskutera hur TPA förhåller sig hos personer som är utsatta för särskilda risker att drabbas av cancer. Denna fråga har stor betydelse för möjligheten att avslöja förhöjda cancerrisker i samband med vissa arbeten och arbetsmiljöer.

En nöjd akutsköterska

– Det är någonting i atmosfären som gör att jag trivs. Trots jäkt och stress, trots fyllbultar och stökiga patienter, känns det stimulerande att jobba på en akutavdelning. Jag har lätt för att koppla av från jobbet, jag tar det aldrig med mig hem. Men så är det tyvärr inte med alla...

Carola Camén har arbetat på akutavdelningen på Södersjukhuset i Stockholm i fem år, och uttalar sig så positivt i en intervju i *TCO-tidningen* 9/78.

– En stor, jag vågar säga mycket stor del av våra patienter är påverkade av alkohol eller annat och ofta väldigt bråkiga och besvärliga. Vi får tillkalla polis stup i kvarten och hålla på och lirka och lugna för att få någorlunda arbetsro.

När jag går runt på akutintagningen med Carola pekar hon på en lång korridor med en mängd madrasser på golvet.

– Här lägger vi våra fyllgubbar, vi försöker ha dem så nära golvet som möjligt, så att de inte ska slå sig ännu mer. Som mest har vi haft sju gubbar liggande här på golvet på samma gång.

– I längden blir man trött på alla bråkiga och stökiga patienter och det känns otryggt och otryggt att ha dem här. De uppträder många gånger mycket hotfullt och viftar med knivar och man har ofta anledning att känna sig rädd.

– Det finns de bland vårdpersonalen som inte vågar åka tunnelbana av rädsla för att stöta ihop med dessa patienter och många vågar inte stå i telefonkatalogen med sina namn.

– Trots att det ofta är stökigt och besvärligt på jobbet har jag lätt för att koppla av när jag slutar arbeta. Jag tar aldrig med mig jobbet hem. Men så är det tyvärr inte med alla.

– Jag har arbetskamrater som under våra långa helgpass drömmer mardrömmar varje natt om jobbet. Och min erfarenhet är att de flesta tar med sig jobbet hem mer eller mindre i någon form. De har svårt att koppla av.

– Vad jag däremot upplever som väldigt besvärande är att vi aldrig kan gå ifrån sjukhuset på våra raster. Vi stressar till maten och stressar tillbaka. Händer det någonting – exempelvis en trafikolycka – måste vi finnas tillhands.

– Jag tycker att det skulle kännas

så härligt att kunna sticka ut ett tag på lunchen, strosa och andas frisk luft och känna sig fri. Men man har ständigt pressen på sig att vara beredd, finnas till hands. Det gäller ju ofta liv och sekunder.

– Detta skulle man naturligtvis kunna komma tillrätta med om man hade mer personal, men vi arbetar med en ständig underbemanning.

De glada tonerna övergick alltså i moll men kanske beror det i viss mån på att anständigheten kräver det i en organisationstidning?

Någon förbättring för samvetsömma

Riksdagen tog med några justeringar propositionen om ny vapenfrilag. Lagen skall göra det lättare att få vapenfri tjänst, öka antalet tjänstgöringsområden och förenkla prövningsförfarandet. Oppositionen var kritisk på flera punkter och ville ha en lösning som låg närmare vapenfrutredningens förslag.

Försvarsminister Eric Krönmark (m) sade i kammardebatten att lagförslaget var en rimlig avvägning mellan principerna om allmän värnplikt och hänsynen till den personliga integriteten.

– Även de vapenfria måste bidra till försvaret, sade han, samtidigt som han menade att det var svårt att finna slutgiltiga lösningar på problemet; det var alltså viktigt att se vilka följder lagen fick.

När det gäller tjänstgöringsalternativen – som alltså skall utökas – ansåg man det från oppositionen synnerligen olyckligt att försvarsministern till utredningens förslag "... den vapenfrie skall fullgöra en tjänst som är betydelsefull för samhället" lagt orden "under beredskap och krig".

Detta knöt, menade Roland Brännström (s) på ett lyckligt sätt upp tjänstgöringen till totalförsvaret och skulle sannolikt göra att många valde att totalvägra i stället för att söka vapenfri tjänst.

Huvudalternativet för den vapenfria tjänsten bör alljämt vara civilförsvaret. Riksdagen understryker – i linje med förslagen om fler tjänstgöringsalternativ – att statliga myndigheter bör få ett utvidgat ansvar för att ordna utbildning och tjänstgöring åt vapenfria. Man förut-

sätter att statsbidrag skall gälla för utbildnings- och administrationskostnader och att ersättning bör utgå i form av schablonbelopp – en fråga som propositionen lämnar öppen.

"Mellanhänder" i kärleksarbetet

På tal om våra vanligaste organisationer för humanitär hjälp sägs det ofta att mycket går bort till administration och mellanhänder. Ordföranden i Rädda Barnen Ulla Lindström tar upp problemet i en ledare i *Barnen och Vi* 3/78.

Mellanhänder – är det inte fel ord? Ett ord att förknippa med något onödigt, med provisioner som fördyrar kedjan mellan producent och avnämare? Nej inte så när det gäller givare och mottagare genom Rädda Barnen. Här är mellanledet oundvikligt. Under min ordförandetid har jag lärt mig hur mycket det betyder att tveksamma givare får raka besked om var deras pengar går, om hjälpen kommer fram, om hur stora kostnader som utgör "avbränningarna". Besked som bör lämnas av de Rädda Barnare som står närmast den frågande: vanlig medlem i lokalförening såväl som den "tackande ordföranden" i närheten, ja, på alla nivåer i Rädda Barnen. Hon (han) är mellanhanden som binder ihop givarna med hjälpprojektet, där mottagarna trängs i stor ångslan över sina sjuka eller tvinande barn. Det är ett utmärkt uppslag från Kommité 85 att lokalföreningar/länsförbund skall kunna välja ur Rädda Barnens sortiment av hjälpinsatser i olika länder och kunna knyta sin insamlingsverksamhet till ett bestämt projekt som man får material att informera om – intresseväckande, aktuellt och personligt material.

Det finns redan mycket av – och jag tror att det blir ännu mer så i framtiden – ett personligt engagemang i den humanitära hjälpen. Ett engagemang som kan lösgöra stora och positiva krafter ur vår vardagstillsvaro och satsa dem i samverkan på att göra tillvaron uthärdligare för andra. En annan aspekt på "ge och ta emot" är hur märkligt mycket mellanhänderna (= Rädda Barnarna sinsemellan) får i gengäld – av solidaritet, kamratskap och värme, när de "bjuder på" sig själva i Rädda Barnen-sammanhang.

"Djävulens samhälle"?

Det i *Sveriges socialförbunds tidskrift* gängse brevet till läsaren är i nr 3–4/78 skrivet av Eddy Widborg och adresserat så här:

Kära medmänniska, H.H. Biskopen i Stockholms stift!

Vi lovade i föregående brev att fundera lite över hur det blivit för oss människor i vårt nutida samhälle och vi tänker fortsätta i kommande brev att fundera ikring detta. Som vi redan antytt tror vi att en del av problemen ligger i den supremati som naturvetenskapen sedan lång tid har över all annan kunskap. Vi menar faktiskt att de humanistiska vetenskaperna, och däri ingår psykologi och annan beteendekunskap gått i lära hos naturvetarna och låtit sig i alltför hög grad bindas av dess modeller och terminologi.

Det ligger ingenting av vare sig ironi eller satir i att vi adresserar detta brev till Hans Högvärdighet biskopen i Stockholms stift. Det skulle lika gärna kunna vara adresserat till en luffare eller en artist, en socialarbetare eller en journalist. Till en mamma eller en pappa. Till Dig eller till mig själv. Det är vara så att vi bor i en kristen stat och själv bor vi dessutom i Stockholms stift och vidare anser vi att kyrkans institutioner, Guds ställföreträdare i denna världen, är allvarligt viktiga delar av det mänskliga livet och att för den enskilde understundom uppstår frågor av sådan dignitet som rör den mänskliga tillvaron att det, åtminstone för oss, förefaller naturligt att skriva till den som har det kristna ansvaret (rättare kanske är att skriva – delar det) för den del av jorden som utgörs av Stockholms stift. Så till den fråga det gäller: *Vad är det för en djävulens tillvaro vi låter våra barn växa upp i?*

En bild: en liten familj, som vi känner (mamma och tre mindre barn) har en pojke som fyllde sex år här-om-dagen. Familjen kom över till oss på eftermiddagen och drack saft och åt tårter och firade sexårsdagen. Vi hade talat med pojken på förhand och fått klart för oss att han mycket funderade över klockan-tiden och han var förundrad över hur man kunde veta vilken tid det var. Vi hade åkt in till byn enkom för att leta rätt på något lämpligt och funnit en liten trevlig bilderbok om just tiden och klockan. När jag dagen efter födelsedagen träffade pojken frågade jag honom om hur födelsedagen varit och fick då följande sammanfattande upplysning: det hade varit bra

och många presenter "men det jag fick av er var inget vidare – det var ju bara en bok."

Vi är inte ledsna på pojken för att han sa så. Tvärtom är det väl bra att han inte hycklade en känsla, som han inte kände. Men vi frågar ändå: varför överöser vi barn med sådana mängder av materiella ting att det inte finns plats för annat än dessa ting? Den här parveln får sina intryck och värderingar av ett samhälle som ger honom ting i stället för kärlek. Tingen blir viktigare än vad han själv är. Vad är det för ett djävulens samhälle vi låter honom växa upp i?

En annan bild: Det är sportlov och jag går och strosar i biblioteket i Kista centrum. Det är många barn där och mängder av liv och rörelse och jag känner en väldig glädje över att det är så att det finns platser dit vi alla kan gå utan att vi måste köpa och betala för allting. När jag står där vid disken och ska få böckerna stämplade kommer en liten flicka fram och lämnar fram en grammo-fonskiva: "jag skall höra på den här". Jag ser på flickan och säger i skämtsamt ton: "du menar väl att du

skall be att få höra på den". Lite tafatt släpper hon skivan på disken – snörper på munnen och vänder bort sitt ansikte. På mig ger hon intryck av att markera förnärmelse. Hon kan vara åtta – nio år. Bibliotekarien, en ung flicka säger till mig: "så heter det inte längre – det var längesedan". Jag säger: "jag vet det – men jag tycker att det är synd att det blivit så". Bibliotekarien: "det tycker jag med".

Då tittar den lilla flickan upp på oss och hon ler lite generat och säger: "det tycker jag med".

I hela hennes lilla person fanns just då en längtan att få vara vänlig. Jag kan ju inte vara säker på att jag tolkade hennes ord och uttryck på rätt sätt – ingen kan ju veta något om vad som finns i en annan människas hjärta. Men jag kände av frågan: vad är det för ett djävulens samhälle vi låter våra barn växa upp i?

Mänskliga samhällen består också av de pelare av mänsklig samhörighet i nuet och genom det förflutna som består av släkt, familj, vänner, kyrka, stat, arbete, tro, politiska grupper. Utan inbördes rangordning

och utan fullständighet eftersom man också kan ange andra sådana pelare, som bär upp samhället.

En viktig sådan pelare är den också i tiden utsträckta kristna församlingen. – När vi sitter i Österåkers gamla kyrka så är det inte bara kyrkoherdens röst vi lyssnar till och inte bara de människor som sitter där jämte oss, som vi har kontakt med. Församlingen består också av alla dem som alla söndagar och helger där firat sin Gudstjänst under många sekler. Sambandet med den församlingen är viktig – livsnödvändig och på något sätt borde vi återupprätta det sambandet och göra människorna medvetna om innebörden och betydelsen av det sambandet.

Vi förstår att det inte bara är att sätta upp skyltar: var snäll! eller var vänlig!

Men det måste finnas något som vi kan göra för att på djupet ändra på attityden mellan oss alla – barn och vuxna. Vi har inget svar på detta. Du kanske har? Så att vi inte längre behöver ställa frågan: vad är det för ett djävulens samhälle vi låter våra barn växa upp i?

socialmedicinsk tidskrift

ISSN 0037-833 X

Prenumerationspris (inklusive moms.)

Helår kr 70

Studerande helår kr 40.

Tidskriften utkommer med 10 nummer per år (1 per månad utom juli och augusti).

Lösnummer kr 8: – (exkl. moms.)

Dubbelnr kr 10: – (exkl. moms.)

Återgivande helt eller delvis av originalartiklar ur Smt utan angivande av källan förbjudes.

Prenumerationsavdelning:

Fack, 104 01 Stockholm 60

Tel. 08/87 34 91 Postgiro 1179-1

Annonsavdelning:

Maud Jacobsson, Alströmergatan 18, 112 47 Stockholm. Tel. 08/51 21 13, 51 67 60

Annonspriser:

Omslagets andra och tredje sida kr 1 300, fjärde sida kr 1 400,

helsida kr 1 150, halvsida kr 700, kvartsida kr 425.

Spalthöjd 210 mm, spaltbredd 70 mm, sidans bredd (2 spalter) 150 mm.

Tryckeri: Norstedts tryckeri, Stockholm 1978

Utgivningsplan 1978

Nummer	1	2	3	4	5–6	7–8	9	10
Utkommer	21/1	18/2	18/3	22/4	10/6	16/9	4/11	9/12
Sista manusdag för annonser:								
sättning	8/12	9/1	6/2	9/3	26/4	7/8	25/9	30/10
helformat	13/12	12/1	9/2	14/3	2/5	10/8	28/9	2/11